

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN
HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE WIE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103:3

Onder redactie van Prof. Dr V. Hepp, Dr K. Schilder, Dr C. Tazelaar en Prof. Dr J. Waterink

Medewerkers: Dr H. A. van Andel, Soerabaja; Dr B. E. van Arkel, Utrecht; Dr Henry Beets, Grand Rapids; Dr C. Bouma, Zwolle; Dr K. Fernhout, Vreeland; Prof. Dr F. W. Groshede, Amsterdam; Prof. Dr T. Hoekstra, Kampen; Dr G. Keizer, De Steeg; Dr B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr C. Lindeboom, Amsterdam; Dr S. O. Los, 's Gravenhage; Dr J. W. Marmelstein, Amsterdam; Dr F. C. Meijster, Rotterdam; G. Meima, Groningen; Dr D. Postma, Burgersdorp (Zuid-Afrika); Dr A. Ringnalda, Soerabaja; Dr J. C. Rollmann, Wassenaar; J. Strikwerda, Dokkum; Dr J. Thijss, Zwolle; Dr J. Veldkamp, Hilversum; Prof. Dr D. H. Th. Vollenhoven, Amsterdam; Dr J. de Vries, Tilburg; Dr J. D. Wiersma, Franeker; Mr J. A. de Wilde, 's Gravenhage.

Adres der Redactie:
Prof. Dr V. HEPP, Van Breestraat 14, Amsterdam.

Drukkers-uitgevers:
OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goes.
Tel. No. 58 — Postrekening No. 36000.

Abonnement: f1.25 per drie maanden bij vooruitbetaling.
Voor 't Buitenland f7.50 en voor Ned.-Indië f6.— per jaar.
Advertentiën: 25 ct. p. regel. — Losse nummers f0.15.

INHOUD: Gereformeerde Verbondsbeschouwing. I. — Uit de Schrift: Christus' Lijdensroest. (Col. 1:24). — Kerkelijk Leven: Verkeerde Wisselstand. XI. (Slot). — Opvoeding en Onderwijs: Moedelijke schoolvragen. — Pop.-Wetenschappelijke Schetsen: Iets over het beeld van Jesus in de moderne literatuur. XXII. — Uit de Buitenl. Kerken: Perspectieven. — Perschoonw. — Boekbespreking. — Kerknieuws.

GEREFORMEERDE VERBONDSBESCHOUWING.

I.

Het verbond is een geestelijk-zedelijke realiteit. Reeds onder menschen gaat het niet aan, hun oederlinge verbintenissen te beschouwen als enkel ding en louter zaak. Reeds bij hen behooren wij van hun verdragen en contracten op te klimmen tot de persoonlijkheid, die er achter staat; en hebben wij aan te nemen, dat het in hun hart leeft zooals het in hun overeenkomsten uitgesproken ligt.

En in veel hooger zin geldt dit op het terrein der religie.

Wel is waar heeft de Heere onze God bij het brengen van Zijn openbaring en vooral in de eerste stadia daarvan, Zich bediend van allerlei stoffelijke en zinnelijke vormen om ons de geestelijke realiteit van Zijn verbond bekend te maken.

Nu eens, bij Abraham (Gen. 15:9, 10, 17) en bij Jeremia (34:18, 19) gebruikt Hij den vorm van een offerplechtigheid, om de onschendbaarheid en onverbrekelijkheid van het verbond ons te onthullen. Evenals de twee helften van de offerdieren behooren Hij en Zijn bondgenooten bij elkander; en wel zóó onafscheidelijk, dat de partij, die ontrouw zou worden bevonden, evenals deze zelfde beesten in zijn bestaan gebroken en uiteen gescheurd moet.

Dan weer laat Hij Zijn verbond beschrijven op twee steenen tafelen (Deut. 4:13). Of in een bondsboek (Ex. 24:4), opdat wij weten zouden, dat aan Zijn verbond evenmin iets mag of zal veranderd worden als uit deze heilige documenten één letter kan worden uitgewischt.

Een ander maal (Lev. 2:13, Num. 18:19) dient Hem het zout tot symbool, waardoor de duurzaamheid en onverderfelijkheid van het verbond wordt geteekend.

Reeds tot de aartsvaders (Deut. 7:8), maar vooral tot David, komt het verbond als een eed (2 Sam. 7:12, 16—23, cf. 2 Sam. 23:5, Ps. 89:4, 35, 132:11).

Bij de profeten wordt het voorgesteld als een huwelijk (Hos. 2:18, Mal. 2:14) of als een vriendschapsverhouding (Amos 3:2,3) en wordt het ook vergeleken met de onverbrekelijke natuuroorde (Jer. 33:20, 21).

In de nieuwe bedeeeling wordt het vooral gepredikt als een testament en als een onschendbare belofte. En ook nu nog komt het verbond tot ons in het Woord en kunnen wij van onze zijde alleen door en in ditzelfde Woord het verbond deelachtig wezen.

Maar desniettemin gaat het verbond in dit alles en ook in het Woord niet op. Het is zelf meerder en hooger. Het is de altijd levende verhouding, waarin de Heere jegens ons staat en op grond waarvan Hij ons in de rechte verhouding tegen Zichzelf plaatst en ons steeds meer dienovereenkomstig doet wandelen. Hij is onze God en wij

zijn het volk Zijner weide, en de schapen Zijner hand (Ps. 95:7). Want deze God is onze God, eeuwiglijk en altoos. Hij zal ons geleiden tot den dood toe (Ps. 48:15).

De Schrift is vol van het verbond.

A. B. Davidson¹⁾ heeft uitgerekend, dat het woord verbond in het Oude Testament wel driehonderd maal voorkomt, waarbij hij dan ook meetelt de teksten, waar enkel van een menscheijk verbond sprake is. Maar zelfs indien deze laatste plaatsen niet moesten afgetrokken worden, geeft het getal driehonderd nog een te zwakken indruk van de alles-beheerschende plaats, die de verbonds-idee in de Schrift inneemt. Zij ligt door de gansche openbaring heengeweven. En uit het merkwaardige feit, dat het woord voor verbond in het Nieuwe Testament slechts dertig keer staat, mag zeker niet worden afgeleid, dat met het voortschrijden der openbaring het verbond langzaam wordt teruggedrongen en aanstalten maakt om te verdwijnen. Integendeel. Openbaring en verbond behooren van het allereerste begin tot het allerlaatste einde op het innigst samen. De gansche heilsopenbaring heeft geen ander doel, dan om dat verbond Gods nader te ontvouwen en te realiseren in de wereld. Alle openbaring is verbonds-openbaring. Zonder verbond heeft de openbaring geen inhoud meer.

In het paradijs is dan ook reeds het werkverbond aanwezig. En terstond na den val komt op de plaats hiervan het genadeverbond. In dit eerste stadium omvat het nog de gansche menscheid. Bij Noach ontvangt het zelfs uitbreiding, doordat ook de onbezielde schepping opzettelijk er bij wordt betrokken. Maar na deze uitbreiding aan den eenen kant wordt het bij Abraham anderzijds beperkt tot zijn nakomelingen en wordt het van nu af ook vergezeld en bekrachtigd door een bondsteeken. Bij Mozes gaat het uit den patriarchalen in den nationalen vorm over en neemt het de wet in dienst om een hoogere en betere bedeeeling voor te bereiden. Sinds David wordt het steeds meer duidelijk, dat zoowel de grondslag als de volle vervulling van het verbond de Messias zelf is. De profeten kennen het als een in hun tijd nog bestaande realiteit, waardoor zij aan Israël het schuldig karakter van zijn afval en ongehoorzaamheid en bondsbreuk op het allerdiepst kunnen openleggen; maar op grond waarvan zij niettegenstaande dit alles voor de toekomst nog alles durven hopen. Want zelfs als straks in de ballingschap de verhouding tusschen God en Zijn volk voor goed schijnt afgebroken, zal Gods trouw nochtans blijken niet te zijn bezweken. Een nieuw verbond, een nieuw stadium in Zijn verbond zal Hij dan met hen beginnen (Jer. 31:31), waarin de Messias met al Zijn zegeningen, zoowel geestelijke als stoffelijke, hun onvervreemdbaar deel zal zijn.

In Christus is het volle verbond gekomen en wanneer het woord verbond in het Nieuwe Testament — vergeleken met het Oude — slechts zelden voorkomt, is dit niet omdat het verbond gaat verdwijnen, doch juist omgekeerd, wijl het thans geheel zijn beslag heeft gekregen en volledig is gerealiseerd.

De uitdrukking verbond wordt daarom na de verschijning van Christus vervangen vooral door twee andere woorden, namelijk die van testament

en belofte, waardoor dezelfde verbondsgedachte nog voller en rijker en echt nieuwtestamenteisch gepredikt wordt.

Het verbond is thans allereerst testament geworden; de laatste wilbeschikking, die door den dood van den testamentmaker geldigheid verkregen heeft, waaraan met geen mogelijkheid iets veranderd kan worden en die alleen nog om uitvoering vraagt.

En voorts is het verbond thans ook belofte geworden. Van Gods zijde wordt aan het verbond niets meer toegevoegd. Er valt niets anders te doen, dan dat het verkondigd en uitgeroepen; bevestigd en beloofd; aanvaard en gehoorzaamd wordt in de wereld. Het verbond breidt zich voor de Nieuwtestamenteische kerk uit in de gestalte der belofte. Zij moet op het Woord gelooven, dat de verhouding tusschen haar en haar God is, zooals in de belofte gepredikt wordt.

De plaats, die de christelijke theologie voor de leer des verbonds heeft ingeruimd, is niet in overeenstemming met die, welke zij in de Schrift bekleedt.

Het begin deed anders betere dingen verwachten. Bij de kerkvaders moet de verbondsidee telkens voorkomen²⁾. Met name Irenaeus schijnt oog gehad te hebben voor de verschillende bedeeelingen in het genadeverbond en voor de bedoeling van het werkverbond, opdat de mensch daardoor tot hoogere volkomenheid zou opklimmen³⁾. Men heeft hem wel eens de voorlooper van de verbondstheologie genoemd⁴⁾.

Maar tot een krachtige ontwikkeling kwam het toch pas in de zestiende eeuw en op Gereformeerden bodem. Door den strijd met de Wederdoopers over den kinderdoop, was het Zwingli, die zich het eerst genoodzaakt zag, de verbondsgedachte der kerkvaders te vernieuwen en uit te werken. Hij moet als de grondlegger der Gereformeerde verbondstheologie worden beschouwd. Na hem vond zij ingang bij Bullinger en Calvijn en werd zij vooral opgenomen en verder doorgedacht door de beide opstellers van den Heidelbergse katechismus: Olevianus en Ursinus.

En sinds dezen tijd is zij niet meer uit de Gereformeerde theologie verdwenen. Zij vindt steeds verder ingang bij alle Gereformeerde theologen uit alle landen en wordt ook neergelegd in de belijdenisschriften en formulieren der Gereformeerde kerk⁵⁾.

Maar al is aldus de verbondstheorie een onuitroeibaar bestanddeel der Gereformeerde theologie geworden, zij is anderzijds ook grootendeels binnen haar grenzen beperkt gebleven. De verbondstheorie is een bijna uitsluitend Gereformeerde leer.

En toen de Gereformeerde theologie in de achttiende eeuw haar vervalperiode beleefde, verdween ook de verbondstheorie ongeveer geheel uit theologie en kerk. Gansch andere ideeën over de verhouding tusschen God en mensch doen dan opgeld. Men spreekt meer vaag van gemeenschap met Hem. Men kent slechts één relatie tusschen Hem en ons, namelijk die van Vader en kind; of men laat zich door de Schriftkritiek de Oudtestamenteische

¹⁾ Bavinck, *Gerel. dogmatiek* IIIe 213.

²⁾ Adolf Harnack, *Lehrb. der Dogmengesch.* I, 4e dr. 464—465, 588—589.

³⁾ Schrenk, *art. Bund*, III in *Die Religion in Geschichte u. Gegenwart* I, 2e dr. 1364.

⁴⁾ *Art. Covenant in Hastings' Dictionary of the Bible* I 509.